

Det stället, hvar på Stockholms Stad är belägen, har aldräförst blifvit namnkunnigt i Historien af en faselig missgärning, som sig där tildragit.

AGNE, DAG den vises Son, Öfver-konung i Upsala vid pass 400 år efter Christi Födelse, var en rik och berömlig Höfding samt stor Krigs-hielte. Han plögade alla somrar ligga på sina här-skep at förjaga Siö-röfvare och göra landstigningar på fiendteliga kuster, hvarföre han fick det tilnamnet *Skjafarbonda* eller *Skepsbonde*.

Ett år hade han äfven landstigit på Finland och hållit et slag med landets invånare, hvaruti deras Höfding *Froste* blef på platsen med mycket folk. AGNE gjorde stort byte och tog många fångar, ibland hvilka voro *Frostes* Son *Loge* och Dotter *Skialfva*. Uti henne blef konungen kär under hemresan och var oförsigtig nog at taga henne til sin Gemål. Hon emottog tilbudet, endast i afsigt, såsom utgången utvisade, at så mycket bättre få tilfälle att hämnas sin Faders död.

När AGNE kom in i skären, lade han i land vid den holmen, hvarpå Staden nu står, och uppslog sina Tält vid Södra stranden, hvarest den tiden var vild skog. På sin trolösa Gemåls tilstyrkande, anställde han där et gästabud åt sina Bussar, som skulle vara graf-öl efter hennes Fader, men blef hans eget. Han hade kring halsen en mycket kostbar och stark Guld-kädja, den han och Förfäderne i många Generationer tillbaka alltid plögat bära såsom et Kongligt Heders-tekn; med denna kädja strypte *Skialfva* honom om natten, då han, af drycker öfverlastad, infallit i en tung

sömn, och med de andra fångarnes tilhielp hängde honom i det träd, hvarunder tältet stod: hvarpå hon skyndade med de sina til skeps och kom undan, innan de Svenske vaknade. AGNES lik blef sedan af hans folk begravet på Tauren eller Törn, där nu är Södermalm. Orten kallades sedan en lång tid *Agnefit* eller Agnes näs.

Det kan ej slå felt, at ju mycket märkvärdigt sig sedan kan hafva tildragit på detta ställe, emedan stora Segel-leden för alla skep, som gingo ut eller in i Mälaren, låg här förbi: men intet af synnerligt värde finnes där om upptecknad i Historien förr än i OLOF *Skott-konungs* tid, vid pass år 1007. Då trängde sig Norske Konungen OLOF *Haraldson*, hvilken sedan kallades *den helige*, med en liten Flotta in i Mälaren och for på alla sidor grufveligen fram med eld, svärd och plundring alt up til Birka eller Forn-Sigtuna, som då aldeles tyckes hafva blifvit förstörd.

Den Svenske Konungen OLOF hade väl eljest många goda egenskaper, men tyckes ej hafva varit någon rätt behiartad Krigsman. I stället för at med sin flotta angripa fienderna, när han fick tidningar om deras oförmodade inbrott, skyndade han sig med det folk han i hast kunde samla til Mälarens utlopp vid Agnefit, lät spanna Järn-kädjor och Bomar öfver Norrström samt besätta bägge stränderna med Krigsfolk, i tanka at innestänga de Norska, och fånga dem utan manspillan. Kädjorna sägas hafva varit lagde imellan den nu så kallade Riddareholmen och fasta landet på Norrmalm men det är ej troligt i anseende til bredden däröfver: rimeligare hade det kunnat ske öfver de trånga sunden på ömse sidor om den holmen, där nu kongliga stallet står. Kan hända, at andra kädjor gått ifrån Riddareholmen, med den inrättning, at de ej skulle utspännas, förr än fiendernas fartyg flutit däröfver, på det de skulle inneslutas likasom i en säck och hvarken slippa fram eller tillbaka. Det är åtminstone visst, at sistnämde holme där efter en lång tid kallades *Kädje-skär*, och at där stått lemningar af en gammal skants, hvilken dock kan hafva varit bygd vid annat tilfälle.

Medan detta giller upställes, fingo fienderne utan motstånd plundra omkring Mälaren. När de ändteligen ville vända om och märkte oråd, i det vägen var dem stängd, lärde nöden dem at söka sig en annan utväg. De upgrofvo en ny Canal öfver et smalt näs, som gick ut ifrån Södra landet, där nu är Söder-sluss: eller ock, det som långt troligare synes, de uprensade det vattudrag, som där förmodeligen redan var, men som de säkre Svenske ej brydt sig om at besätta med vakt, såsom i deras tanka otjänligt til genomfart för en flotta. Ännu större prof af oförlätelig vårdslöshet var, at de, som lågo så nära, ej blefvo fiendens förehafvande varse eller bödo til at hindra det, förr än det redan var för sent. Med et ord: de Norske Siö-röfvere smygde sig igenom med sina smala Lodjor och kommo lyckligen undan med sitt byte, OLOF *Skottkonung* til största harm, som sedan aldrig kunde förlåta den Norske *Olof* detta sprattet, icke ens, sedan denne blifvit hans måg.

Den Södra öppningen, som nu giordes, kallades sedan *Konungs-Sund*; men den Norra Strömen, *Stocksund*, och sielfva holmen, *Stockholm*; förmodeligen af de stockar eller stock-värk, som där vid detta tilfälle blifvit anlagde, och hvar af lemningar länge qvarblevo. Ännu behåller et sund, ej långt från Staden, detta namnet af *Stocksund*: til äfventyrs äro bägge ställen kallade efter *stockar*, som til broar eller öfverfart blifvit brukade på en så nödig och almän väg mellan Upland, Södermanland och Roslagen.

Det kan väl hända, at Regenterne ifrån den tiden började blifva något mera upmärksamme på detta angelägna Siö-pass, så at de där bygde någon slags fästning eller stängsel öfver strömarna för at hindra fiendteliga infall i Mälaren, som ansågs likasom för hiertat af riket. Nyssnämde gamla Skants på Kädje-skär tyckes gifva det tilkänna. Men antingen blefvo desse värk ej af de följande Konungar vid magt hållne, eller voro de otilräckelige at hindra, det ju ströfvande partier likafult rätt ofta sluppo in i Mälaren och gjorde skada med röfvande och skinnande. I synnerhet kom, år 1187, en svärm af Estiska, Carelska och Ryska fartyg

utan motstånd genom Stocksund ända up til Sigtuna, som då var en ganska stor och rik stad, men blef af dessa grymma gäster så förstörd, at den sedan aldrig kom til sin förra välmagt. Likaledes gjorde samma folkslag, år 1218, et nytt inbrott i Mälaren, och föröfvade grufveliga våldsamheter med mord och brand: de fingo väl den gången dyrt betala laget, i det de vid Esta-klippan eller Est-mötet utanför Kongshatt blefvo under et Fruentimmers anförande så nedgjorde, at knapt en af dem slapp undan; men så bar dock landet länge bedröfveliga märken af deras framfarande.

Detta hade bordt upväcka någon alfvarligare omtanka, at vid Stockholmen sätta påliteliga Lås och Bomar för Mälaren: men den tidens svage Regenter räknade för större ära och förtjänst, at snart sagdt i hvar buska bygga Kloster, samt på en hop lättångars rundeliga försörjande uti dem, utösa sina och Cronans inkomster än at anlägga Fästningar til Landets försvar och säkerhet.

Om imedlertid och huru snart någre inbyggare satt sig ned på Stockholmen, kan för brist på underrättelser ej med vissnet sägas. Det förefives och ser ej otroligt ut, at här redan i konung AGNES tid bodt någre Fiskare, som efter hand kunna hafva ökat sig til antalet. En så god hamn och så tjänligt hviloställe för de Siöfarande, som foro ut eller in i Mälaren och nödvändigt skulle här förbi, kunde ej heller gärna hava varit länge aldeles öde. Den tiden OLOF *Skottkonungs* förr omtalte Skans hölts vid magt, måste här och hafva bodt folk. I synnerhet skal en del af Sigtuna Borgerskap strax efter år 1187 hafva flyttat hit. En gammal, ehuru i öfrigt föga trovärdig saga tyckes åtminstone tjäna denna mening til någon styrka. Det säges nämligen, at då Sigtuna-boerne sågo sin stad förstörd och för åtskillige orsaker funno betänkeligt at åter upbygga honom på samma ställe, voro de villrådige, hvart de skulle flyttja, och stadnade omsider i det slut at kasta en iholig stock, fylld med dyrbara saker, ut i Sigtuna fierden, låta honom drifva hvart vädret och strömen förde honom samt välja sig bonings-plats, där han landade: Stocken skal då ei hafva stad-

nat, förr än vid Stockholmens strand, hvarpå Sigtuningarne här skola nedslagit sina bo-pålar och kallat den nya Staden, efter vägvisaren, Stockholm.

Vare med föregående gissningar huru det vil, så vet man ej med full vissnet, at orten varit bebodd af någon myckenhet eller åtminstone varit något, som kunde kallas Stad, förr än år 1252.

Då hade Svea Rike en Regent, som visste sätta rätt värde på en så träffelig belägenhet, både till Stad och Fästning. *BIRGER Månsson til Bjälbo*, född af den stora och då för tiden här i Riket öfvermåttan mäktiga Folkunga ätten, Konung *ERIK Knutssons Måg*, samt *ERIK Erikson Lespes Svåger* och Jarl eller högste Ämbets man: var såsom General för en segrande Armée, stadd i Finland, när sistnämde Konung, den 2 Februarii år 1250, med döden afgick och den gamla Konunga-Ätten, som härstammade af konung *ERIK den helige*, med honom på Svärds-sidan utslocknade. Vid Konunga-Valet blef *Birgers Tio-åriges Son, WALDEMAR*, de öfrige Medtäflare til Cronan föredragen, så i anseende til des nära Släktskap å Mödernet med förra Konunga-Huset, som i synnerhet til *Birgers förtjänster* emot Fäderneslandet. Under sonens omyndiga år förde *Birger Jarl*, som sedan lät kalla sig Hertig, hela Riks-Styrelsen med oinskränkt myndighet samt med sådan lycka och utmärkt skickelighet alt til sin död år 1266, at han utan gensägelse kan anses för en af de störste Regenter Sverige hade i Medel-tiden. Ibland andra storvärk har det i synnerhet giordt hans namn odödeligt at han anlade Stockholms Stad.

Dess första och egentliga afsigt tyckes hafva varit, at förvara inloppet til Mälaren med Fästnings-värk och därför bygdes först tvänne starka Torn: det ena vid Norrström, där Kongliga Slottet nu står, hvilket Torn i följande tider mycket tilbygdes och förbättrades samt blef kalladt *Tre Cronor*. Det andra Tornet låg vid Södra Strömen, där nu är Järntorget. Under arbetet härpå tyckes *Birger* hafva märkt Platsens fördelaktiga belägenhet och tjänlighet til en Stad, därför lät han sammanbinda Tornen och omringa hela

Holmen med tvänne murar: den ena gick längs vid Österlånggatan, den andra vid Västerlånggatan. Holmen var vid den tiden föga större än det som inneslöts imellan bemälte Torn och Murar; ty det, som nu ligger utom dem, var då antingen Sjö eller sumpig strand, som sedermera dels genom vatnets värkeliga minskning, dels genom påfyllning, blifvit til fast land.

Historierne förmåla ej, hvad år egentligen med arbetet giordes början, ej heller huru fort det led och huru snart murarne voro färdige. De inbördes oroligheterne tyckas ej hafva tillåtit Birger at tänka här på under de tvänne första åren af des Riks-förestånderskap. Men et Påbud angående Fattig-tijonden, som Birger i gamla Handlingar berättas hafva utfärdat ifrån Stockholm under den 18 September år 1252, intygar, at han då i egen person varit här närvarande, antingen at se, hvad redan på des befallning var giordt eller åtminstone at utstaka eller fastställa, hvad som borde göras. Et annat gammalt bref förvaras ock ännu i Riks-Archivo, som är daterat i Stockholm år 1252, til prof, at här då varit folk. År 1254 var redan en kyrka färdig, där nu Stor-Kyrkan står, hvaraf kan slutas, at Birger ej varit senfärdig i sina anstalter. Tilföre hade de få, som bodt på Holmen och på Norra Malmen hållit sig til Solna Soken-Kyrka, hvilket beviser än ytterligare, at invånarne förut ej varit talrike. Men igenom lemnade Privilegier och förmoner lockades nu många från alla orter at sätta sig här ned: besynnerligen skola många Sigtuna Borgare funnits hugade at byta hemvist, hvarigenom den nya Staden snart blef fullbyggd inom murarne.

Sielfva År-talet, då Staden fick sina första Privilegier och ifrån hvilket des ålder såsom Stad kan räknas, är äfven ovist. Somlige mena år 1255, andre 1260. Nog af, at det skedt i BIRGER JARLS tid, imellan 1252 och 1266: altså borde Stockholm, uti detta nu innevarande, eller något af de nästinstundande åren, innan år 1766, fira sin Jubel-Fest til åminnelse af des första ursprung för jämna 500 år sedan.

Birger lade ock grunden til Kongliga Slottet, och det är

så mycket mer troligt, at han strax ämnat det och sin nya Stad til et Hufvud-säte för sielfva Konungarna, som de, på et par hundra år eller mer, ej haft något vist och beständigt Residence, utan bodt den ene här, den andra där i Riket. Svenska Monarchiens förste stiftare ODEN och des tvänne närmaste efterträdare bodde i Sigtuna. Des Sons Sone-Son YNGVE flyttade Hofhållningen til gamla Upsala och där hade Öfver-Konungarne sedan deras ordentliga säte under hela Hedendomens tiden. Men de förste Christne Konungar började vänja sig ifrån Upsala, af orsak, de hade afsky för at dageligen se Afguda-tjänsten, som ännu en lång tid där underhölls och de ej kunde eller tordes hindra. De bodde då hvar det föll dem beqvämligast. Konungarne af Stenkilska huset tyckes mäst hafva uppehållit sig i Vester-Göthland; de af det Sverkerska huset i ÖsterGöthland, där de hade sina egna Arfvegods. ERIK *den helige* och hans Afkomlingar hade väl ofta sit tilhåll i nya Upsala, hvarest nedre vid Kongsängen, där nu kallas Islandet, var en Kongs-gård, men de vistades ock rätt så ofta på Wisingsö och annorstädes.

En sådan Hof-sätets obeständighet kunde ej annat, än hafva stora olägenheter för Undersåtarna, som ofta ej viste hvar de borde söka sin Konung. Det var jämväl emot anständigheten och värdigheten, at Konungen bodde uti oanständiga hus på landet, och det var en ibland orsakerne, hvarföre desse Konungar hade förlorat nästan al sin myndighet. BIRGER *Jarl*, i allmänhet mycket angelägen om anständig ordning och skick, men i synnerhet öm om sin och sin Sons anseende och myndighet, var til den ändan äfven omtänkt at bygga et Slott, där de kunde bo Kongligen och där til kunde han ej välja bättre ställe än Stockholm. Han handt väl ej få det så vida färdigt i sin tid, at han sielf kunde flytta der in, utan synes imedlertid, när Rikets angelägenheter ej fordrade hans närvaro annorstädes, mäst hafva vistats på des eget Slott, Bjälbo i ÖsterGöthland, eller på Hiälmbolund, äfven i ÖsterGöthland, där han blef död den 20 October 1266. Des äldre Son, Konung WALDEMAR, som fortsatte Slottsbyggnaden i Stockholm, tyckes ej heller hafva

tagit här sitt säte, om icke emot slutet af sin Regering, år 1272: men BIRGERS Yngre Son, Konung MAGNUS *Ladulås*, inrättade här sin Hof-hållning och i från den tiden har Stockholm varit Svea Konungars beständiga Residence, nu snart i 500 år.

Medan Slottet således bygdes, förkofrade sig sielfva Staden ej mindre, både til hus och invånares antal. Det började blifva dem för trångt inom murarne, därför bygde sig somlige hus utom murarne. Förr än vi gå vidare och berättte, huru Staden efter hand utvidgat sig, hvad öden den haft och hvad märkvärdigt där händt, vilje vi tilse, huru det då såg ut omkring Staden.

Södra Strömen var då mycket bredare än nu, och gick nästan ända til Järn-torget. Vattnet gick ock, som redan sagdt är, in til Öster- och Westerlånggatorna, så at imellan Staden och Riddareholmen var et tämmeligen bredt sund. Sielfva Riddareholmen var en bar klippa, äfven som den Holmen, där Kongl. stallet nu står. Norr och Söder om strömarne var en oländig, steril och öde mark, som på gamla Språket, liksom ännu i somliga Landsorter, kallades Malm: därför hafva de närmaste tracterne Norr och Söder om Staden fått namn af Norr- och Södermalm. På Norr sträckte sig den höga Sand-åsen som nu kallas Brunke-berg, nästan ända ned till Norrström. På Vestra sidan, imellan samma Ås och den högden, där Sanct Clara Kyrka står, var et sumpigt ohyggeligt träsk. På Östra sidan lika så och behåller det ännu namn af *Träsket* igenom hvilket framlopp en bäck, som kallades *Näckström*, hvilken nu är aldeles förtorkad. Samma bäck eller ock en annan Canal framgick öfver nu varande Packare-torget och Kongs-trägården, ned i Norrström, så at det vi orätt kalle *Blasii* eller *Blasjöholmen*, då väckeligen var en Holme, som kallades *Keplingen*. På Kongsholmen låg en bonde by, *Liderne* som sedan skänktes til Grå-Munkarnas underhåll, och däraf kallades *Munke-Liderne*, hvilket namn såsmåningom förvändes til *Munklägret*. Vid *Rörstrand* låg äfven en gård af samma namn som nu. Där nu är Carlberg, var då en gård, *Boltofta*, benämd. På

Södermalms bergaktiga tract kan man väl tänka, huru det då skal hafva sedt ut. Med et ord: Det var ingen liknelse, at en så stor och präktig stad skulle på dessa Träsk, Berg och Backar med tiden uppväxa, som vi likväl nu för ögonen se.

Den tidens smak och förnämsta Konunga-Dygd, nemligen benägenheten at bygga och rickta Kloster, gaf första anledningen til Stadens utvidgande på Malmerne. Den berömlige Konung MAGNUS *Birgerson Ladulås* ville äfven i det målet hedra sig: därför stiftade han, utom andra Kloster här och där i riket, tvänne vid Stockholm. Det ena invigdes at Nunnor af Franciscaner Orden och anlades år 1282, på den högden där St. Claræ kyrka nu står, hvarest tilföre skal hafva varit et Hospital. Konungen insatte i detta St. Claræ Kloster sin egen späda dotter RICHISSA til Nunna och var därför så mycket frikostigare at anslå vackra gods och räntor til Klosters och Nunnornas underhåll. Ibland annat, skänktes därtill nästan hela trackten af Norr-malm, som låg närmast omkring Klostret, imellan Sand-åsen och Sjön med där befintliga Åkrar och Trägårdar. Där upfördes efter hand en hop vackra hus, mäst af sten, til Kloster-folkets eget behof. Desutom fingo och andre lof, emot Tomt-örens ärläggande til Klostret, at där bygga och bo: hvar til de blefvo upmuntrade af Konungen sielf, hvilken år 1288 förunnade dem, som ville sätta sig ned på Klosters Tomter lika privilegier med Borgerskapet i sielfva Staden. Detta hade den värkan, at innom kort tid en myckenhet strödda hus och gårdar där uprunno.

Det andra Klostret bygdes nästan samma tid på *Kädjeskiär* för Munkar af Franciscaner Orden, hvilke af deras kläde-drägt gemenligen kallades *Grå-bröder* eller *grå-munkar*, hvar af holmen fick namn af *Gråmunke-* eller *Gråmikeholm*, hvilket han behöll alt til Konung CARL XI. tid, då det förbyttes til *Riddareholm*. Emedan högstbemälte Konung MAGNUS utvalde detta Kloster til sin egen hvilostad efter döden, sparde han ej heller at rikeligen förse det med inkomster och förmoner. Utom annat, skänktes där til hela holmen,

hvarpå det låg, samt af Norrmalm nästan alt hvad Clara Nunnor ej redan fått. Munkarne nyttjade sin grund och mark på lika sätt, nämligen at uthyra den til Gårds Tomter; och som man i den vidskepeliga tiden trodde, at en särdeles välsignelse och förtjenst medföljde alt hvad Klostren tilhörde, så fikade folket efter den förmenta lyckan at få bo på helig grund.

At Södermalm jämväl vid samma tid börjat ansenligen bebyggas, kan slutas däraf, at ej långt därefter, imellan Arche-Biskopen i Upsala och Biskopen i Strängnäs upkom en tvist, til hvilket Stift Södermalm borde höra. Det är ej troligt, at de tvistat om bara backar och ödemark, utan tvärt om, af andra documenter bevisligt, at vid början af 1300-talet, en hop strödde hus där varit bygde.

Continuation häraf kommer uti nästa års
Historiske Calender.